

FUNDACJA
IM. STEFANA
BATOREGO

forumIdei

Партнерство задля Розширення Коментарі

Михайло Пашков

Переваги й особливості нової польсько-німецької ініціативи

Документ *Партнерство задля розширення: нова пропозиція ЄС для України і не тільки*, який підготували Пйотр Бурас і Кай-Олаф Ланґ, має на меті переосмислення і модернізацію в нових геополітичних умовах європейської політики сусідства і політики розширення. Ця польсько-німецька ініціатива є свідченням солідарності і підтримки України, спробою ініціювати зміцнення сприятливих умов для її подальшої євроінтеграції.

Автори пропонують новаційну стратегічну модель Партнерство задля Розширення (далі: ПЗР), яка має три базові складові:

- відбудова і спільний ринок;
- енергетична безпека і зелена трансформація;
- безпека і політична співпраця.

У середині червня 2022 року ми опублікували рапорт Пйотра Бураса і Кая-Олафа Ланґа *Партнерство задля розширення: нова пропозиція ЄС для України і не тільки*¹, який містить пропозицію значного посилення пов'язань між Україною та Європейським Союзом. Автори аргументують, що хоча надання Україні статусу країни-кандидата до Європейського Союзу було важливим і слушним кроком, однак без змін у підходах до політики розширення Спільноти цей жест може виявитися пустим і закінчитися шкідливою для обох сторін фрустрацією. Перед лицем російської агресії проти України і конфронтації політики безпеки між Заходом та Росією, від Європейського Союзу вимагається значного збільшення економічної і політичної участі та прийняття нових зобов'язань перед сусідами, зацікавленими вступом до Спільноти, у співпраці з ними. Тому надання кандидатського статусу повинна супроводжувати нова амбітна пропозиція — Партнерство задля Розширення. У період перед початком формального

¹ П. Бурас, К.-О. Ланґ, *Партнерство задля Розширення: нова пропозиція ЄС для України і не тільки*, Варшава 2022, <https://www.batory.org.pl/wp-content/uploads/2022/06/Partnerstwo-zadla-rozszyrennia.pdf>.

Варто зазначити, що в політичному дискусії свого часу з'являлися різні варіанти «часткової» або «проміжної» інтеграції України до ЄС. Слід згадати і про ідею французького президента Емануеля Макрона про створення «європейської політичної спільноти», яка, на його думку, має на меті «стабілізувати суцільство» ЄС й активізувати співробітництво з країнами-не членами «з питань оборони, геополітики, енергетики, інфраструктури, проєктів переміщення людей»¹. Отож, слід визначити, наскільки кореспондують між собою ідея Емануеля Макрона і запропонована польсько-німецька ініціатива — це взаємодоповнювальні чи конкурентні проєкти?

Важливо, що ПЗР, як зазначають автори, не є альтернативою розширення і зорієнтоване на надання нової динаміки євроінтеграції групи країн, що прагнуть приєднатися до ЄС і «закорінення їх у європейській спільноті». Ця конструкція співпраці, як наголошується в документі, «мала б якісно новий характер і за короткий час принесла б конкретну користь».

Ця теза важлива для України, яка вже має кандидатський статус і розраховує на подальшу активізацію євроінтеграційного процесу, нову якість відносин із Брюсселем і практичні результати². Зрозуміло, що підтримка і солідарність ЄС, допомога в реалізації внутрішніх реформ набувають надзвичайно важливого значення в умовах війни. Нині тактичним пріоритетом для Києва є виконання семи рекомендацій Єврокомісії, які супроводжували позитивне рішення щодо кандидатського статусу для України³. На думку віцепрем'єр-міністра з питань європейської і євроатлантичної інтеграції України Ольги Стефанішиної, цей пакет рекомендацій уповні реально виконати до кінця 2022 року⁴. (Для виконання більшої частини з них потрібні насамперед адміністративно-правові, організаційні заходи, підкріплені політичною волею. Отже, у глави держави є карт-бланш на рішучі дії з огляду на високий рівень громадської довіри, підтримку всіх гілок влади і широку солідарність світової спільноти з Україною та самим Володимиром Зеленським.)

Пйотр Бурас і Кай-Олаф Ланг небезпідставно висловлюють відвертий скепсис щодо переваг кандидатського статусу, наголошуючи, що «статус країни-кандидата до ЄС сьогодні не має майже жодного практичного значення», а процес вступу до ЄС має довготривалий, забюрократизований характер.

процесу вступу метою такої ініціативи повинно бути забезпечення якнайтісніших зв'язків у сфері економічної, енергетичної і безпекової співпраці між ЄС та країнами, які у майбутньому мають стати його членами. Рапорт представляє конкретні пропозиції такої співпраці, яка служила б тривалому закоріненню країн-партнерів у колі ЄС. Автори також переконують, що саме Польща і Німеччина призначені, аби спільно виступити з такою ініціативою на форумі ЄС.

Ми попросили прокоментувати цю пропозицію п'ятьох українських експертів та експерток, які представляють важливі аналітичні осередки, а також присутні в чільних медіа: Вікторію Бойко, Олександру Булану, Марину Ярошевич, Михайла Пашкова й Віталія Портникова.

1 Кандидатський статус для України та Молдови є політичним сигналом ЄС, процес триватиме роками — Макрон, Інтерфакс-Україна, 24 червня 2022 року, <https://interfax.com.ua/news/political/841399.html> [тут і далі: доступ 4 липня 2022].

2 Цей документ було оприлюднено до рішень Єврокомісії і Європейської ради щодо надання Україні і Молдові статусу кандидатів на вступ до ЄС.

3 Ідеться про сім необхідних кроків — зокрема, забезпечення ефективної роботи Конституційного суду, Вищої кваліфікаційної комісії суддів, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури тощо. Також наголошується на необхідності реформування правоохоронного сектору, деолігархізації країни, посиленні антикорупційної політики і боротьби з відмиванням грошей. Завершує цей перелік пункт про законодавство щодо національних меншин.

4 Україна має намір виконати рекомендації Єврокомісії щодо надання статусу кандидата в члени ЄС до кінця 2022 року — Стефанішина, Інтерфакс-Україна, 22 червня 2022 року, <https://interfax.com.ua/news/general/840880.html>.

У цьому контексті ініціатива ПЗР є продуктивною, бо має на меті забезпечення конкретних умов і механізмів поглибленої інтеграції країн-претендентів у спільний європейський ринок, енергетичну систему ЄС і політико-безпековий простір Євросоюзу (при цьому слід зазначити, що у цій тріаді саме безпека нині для України є топпріоритетом).

Важливо й те, що ПЗР є польсько-німецькою ініціативою й автори досить переконливо й аргументовано доводять синергетичні переваги такого дуету.

Слушною є ідея активного інтегрування української економіки до спільного європейського ринку. Кроком у цьому напрямі слід вважати запроваджене ЄС у травні 2022 року тимчасове скасування тарифних обмежень і ввізного мита на українські товари. Найближчим часом планується також підписання спеціальної угоди Україна-ЄС про лібералізацію автоперевезень. Розширення участі і присутності України на європейських ринках є шансом і викликом (зокрема з огляду на поточну ситуацію). Тут важливими є забезпечення адаптаційних механізмів, формування ефективної інвестиційної політики на українському напрямку, створення спільних виробничо-промислових ланцюжків, залучення України до великих інфраструктурних проєктів, технологічна допомога, збалансована політика на ринку праці тощо.

З іншого боку, не можна відкладати фундаментальну підтримку у відбудові економіки та інфраструктури на післявоєнний час. Разом із траншами стабілізаційної макрофінансової допомоги ЄС, саме в період війни, набувають вирішального значення ефективні програми відновлення економіки, зруйнованої інфраструктури, житлово-комунального господарства — тобто системи життєзабезпечення країни. Це одна з вирішальних, базових умов для протистояння російській агресії, забезпечення стійкості державного управління, стабілізації міграційної ситуації тощо.

Заслуговує на увагу енергетична складова ПЗР, де системно окреслені шляхи й механізми партнерства на ключових напрямках: відновлення і реформування енергетичних систем країн-партнерів ЄС, диверсифікація енергопостачань (що є фундаментальним для протистояння російській експансії), декарбонізація і спільна кліматична політика. Це загалом збалансований, конструктивний план, який враховує сучасні реалії і зорієнтований на майбутнє.

Безумовно, проблеми безпеки є нині ключовими для України. Тут першочергового значення набуває нарощування військово-технічного співробітництва з країнами ЄС, консолідована воєнна підтримка Євросоюзу і НАТО, насамперед, постачання важкого озброєння, бронетехніки, реактивної артилерії, систем ППО тощо. Водночас, дискусійною виглядає теза авторів, що будь-які запропоновані ними плани інтеграції чи співпраці ЄС з Україною «можливо реалізувати тільки тоді, коли Україна зможе не тільки оборонитися від актуальної російської агресії, але також збудувати потенціал стримування...».

Навпаки, євроінтеграція, співпраця з ЄС є однією з основних складових, які формують той самий «потенціал стримування» і мають становити реальну опору російській агресії. Внутрішні проєвропейські реформи розвивають і зміцнюють безпекову, соціально-економічну, законодавчо-правову, антикорупційну, гуманітарну сфери, підсилюючи життєздатність країни, її оборонний потенціал. Зокрема, набуття Україною статусу кандидата на вступ до ЄС стало потужним політичним, морально-психологічним стимулом для громадян країни, які воюють за свій європейський вибір — і в цьому твердженні немає перебільшення або зайвого пафосу.

У цьому контексті слід звернути увагу на наступну важливу обставину. Ініціатива ПЗР має універсальний характер і загалом розрахована на «асоційоване тріо» і групу балканських країн. Тобто запроваджується традиційний пакетний підхід, принцип «одного кошика». (Але така універсалізація виявилася малопродуктивною як у проєкті Східне партнерство, так і в деяких аспектах переговорного процесу ЄС–Західні Балкани.)

Слід визнати, що попри всю важливість для Євросоюзу Балканського регіону, Молдови і Грузії, саме український напрямок у нинішніх реаліях має очевидну пріоритетність, вагу й особливу значимість насамперед з огляду на політико-безпекові чинники.

Україна, прийнявши на себе удар всієї воєнної потуги Росії, тривалий час захищає східний фланг ЄС від континентальної експансії Кремля, тим самим руйнуючи путінський план переформатування європейського політико-безпекового простору. Фактично від Збройних Сил України нині залежить не лише доля української державності, а й подальше існування Євросоюзу, принаймні у нинішньому вигляді.

Водночас інтеграція з ЄС є базовим світоглядним імперативом, політичним топпріоритетом, який поділяють і підтримують усі гілки влади України, впливові політичні сили, громадські організації і суспільство. Майже 90 відсотків українців підтримує вступ до ЄС, ототожнюючи своє майбутнє і майбутнє країни з приєднанням до європейської спільноти⁵.

У цьому головна значимість української євроінтеграції і головна відмінність від інших претендентів на вступ до ЄС. Тому політика розширення ЄС має бути чітко диференційована, адекватна сучасним безпековим викликам і загрозам.

Наскрізною ідеєю ініціативи ПЗР є надання конкретного виміру процесу вкорінення в «європейську родину» країн, що прагнуть приєднатися до ЄС. Ця ідея заслуговує на увагу і всіляку підтримку. Документ, оприлюднений Фондом ім. Стефана Баторія, охоплює різні сфери і напрями складних відносин ЄС з країнами-претендентами на вступ, окреслює комплекс відповідних заходів для їх удосконалення. Звичайно, ця актуальна і складна тема потребує комплексного експертного аналізу й усебічного обговорення зацікавленими сторонами.

---

⁵ Тринадцяте загальнонаціональне опитування: зовнішньополітичні орієнтації (18–19 червня 2022), Rating Group Ukraine, https://ratinggroup.ua/research/ukraine/trinadcatyy_obschenacionalnyy_opros_vneshnepoliticheskie_orientacii_18-19_iyunya_2022.html.

Вікторія Бойко

Геополітичне лідерство Європейського Союзу: глибше закорінення України в ЄС

Надання Україні кандидатського статусу до ЄС певною мірою визнає, що путінську інвазію на Україну належить трактувати як оголошення війни Європейському Союзу та його цінностям.

Росія роками вела гібридну війну з Європою. Пов'язані з Кремлем агенти й олігархи впливали на європейську політику, викупували акції підприємств ЄС, спортивних команд і медіа, підкупували політиків, втручалися у виборчі процеси, дестабілізували і поляризували суспільство за допомогою дезінформації і кібернетичної війни, а водночас дуже часто діяли явно і користувалися підтримкою офіційних чинників.

Розпочинаючи війну з Україною, Росія пробувала створити вихідний пункт для подальшого поневолення інших країн Європи. Тим-то ефективна оборона і майбутня перемога у цій війні мають фундаментальне значення для безпеки всієї Європи, оскільки Росія становить найбільшу загрозу для спільної європейської безпеки.

Війна в Україні спричинила, що 23 червня ця країна отримала кандидатський статус¹, а це означає коректу основних принципів відновленого консенсусу у питанні політики розширення, на підставі якого ЄС функціонує від 2006 року².

Отже, можна сказати, що агресивна політика Росії скерована проти всього європейського безпекового порядку, а отже проти основних інтересів ЄС³.

У світлі переліченого, подальші кроки на шляху до інтеграції України з ЄС переносять її зі сфери виключно економічно-суспільної на політично-оборонну.

Водночас не буде перебільшенням твердження, що процес вдалої української інтеграції матиме ключове значення для успіху всього подальшого європейського проєкту у питанні нового позиціонування ЄС як геополітичного актора, але водночас створить можливість глибшого об'єднання й консолідації ЄС та подолання внутрішніх поділів і суперечних інтересів, які довели до того, що забуто про ґенезу унійного проєкту — проєкту, завдяки якому на європейському континенті мав панувати мир.

Багато громадян ЄС забуло (або не бачило), як може виглядати Європа із закритими кордонами та вимогою наявності візи при в'їзді до сусідньої країни, а тим більше, як може виглядати Європа у стані війни. Вільне переміщення людей і товарів з Порто, через Амстердам, до Вільнюса, Риги і Таллінна ще пів століття тому не здавалося само собою зрозумілим, на відміну від нинішнього стану.

¹ *Єврокомісія пропонує надати Молдові європейську перспективу і статус кандидата*, «Європейська правда», 17.06.2022, <https://www.euointegration.com.ua/news/2022/06/17/7141477/> [тут і далі: доступ 4 липня 2022].

² *Enlargement Strategy and Main Challenges 2006–2007. Including annexed special report on the EU's capacity to integrate new members*, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, 8.11.2006, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52006DC0649&from=EN>.

³ П. Бурас, К.-О. Ланґ, *Партнерство задля Розширення: нова пропозиція ЄС для України і не тільки*, Варшава 2022, <https://www.batory.org.pl/wp-content/uploads/2022/06/Partnerstwo-zadla-rozszyrennia.pdf>.

Завдяки вдалій інтеграції України, ЄС може здобути більше сили і здатності до формування спільної політики безпеки, долаючи внутрішні поділи і зміцнюючи свою позицію на геополітичній арені.

Бо кожна окрема країна ЄС, навіть із тих, що належать до кола первісних фундаторів європейської спільноти, без унійних рамок у найліпшому разі залишалася б регіональною потугою. Натомість завдяки спільному ринкові, опертому на вільному переміщенні товарів, послуг, людей і капіталу, ЄС використовує ефект мультиплікатора Кейнса.

Необхідність зміни сценарію «західнобалканського кандидатського статусу»

Кандидатський статус не рівнозначний із негайним зближенням з унійними інституціями. Рішення про продовження низки переговорних процесів залежатиме від багатьох суб'єктів ЄС. Існує багато чинників, які можуть справити, що цей процес стане закладником потенційних розбіжностей політичних інтересів, зокрема серед членів ЄС, критичних щодо розширення.

Через це чергові етапи переговорів можуть мати немериторичний, тенденційний і навмисне бюрократизований характер, що штучно ускладнюватиме процедури. Роками спостерігаємо це в контексті західнобалканських держав, особливо Албанії і Північної Македонії, які мають статус кандидата багато років, але переговори щодо вступу не наближають їх до мети.

Щоб забезпечити рівні можливості, треба придумати щось більше, ніж чинний набір політичних інструментів — Східне партнерство й угоди про асоціацію.

Запропонована у Кая-Олафа Ланґа і Пйотра Бураса ідея Партнерства задля Розширення⁴, оперта на секторному наближенні до європейського єдиного ринку, тобто вільного переміщення осіб, товарів, послуг і капіталу без обмежувальних квот (інакше, ніж передбачає угода про асоціацію, доволі фрустраційна для держав, що її підписали), яка використовує регіональну політику ЄС для нівелювання різниць, пропонує консенсуальні способи закорінення України в ЄС.

На підтримку цієї концепції сильно промовляє також факт, що один із бар'єрів для інтеграції України з ЄС вже усунуто: ЄС у принципі втілює одну з чотирьох основних унійних свобод для громадян України, *de facto* визнаючи за українцями свободу переміщення в рамках ЄС (хоча через війну обмежену лише до осіб, змушених до еміграції).

Пропоновані рамки внесли б також нову динаміку у процес інтеграції балканських країн, створюючи рівні шанси для всіх кандидатів у їхньому процесі зближення з ЄС.

Додатково ця пропозиція міститься нижче порогу вступу, завдяки чому можна уникнути радикальних спорів між теперішніми членами. Це перспектива, яку можна досягнути упродовж декади — цей період залежатиме від темпу досягнення з боку держав-кандидатів Маастрихтських критеріїв.

Для України найважливіший повний доступ до спільного ринку і Регіонального фонду в рамках стратегії повоєнної відбудови, а також трансформації економіки й інфраструктури.

---

4 Там само.

Для Брюсселя кандидатський статус є передовсім знаряддям змусити Україну провести реформи, засобом тиску на урядові і парламентські структури. Чудовим доказом тут може служити прогрес, здійснений Україною від 2014 року в рамках угоди про асоціацію.

Україна зробила вже значні кроки у напрямку конвергенції з унійним *acquis communautaire*. Українська влада розробила проєкт зміцнення державного банківського нагляду і принципів рекапіталізації. Кілька приватних банків, що опинилися у складній ситуації, було націоналізовано, вони досягнули рентабельності; інші банківські інституції у процесі націоналізації.

П'ять органів антикорупційної екосистеми, утворених після української Революції Гідності 2014 року, ефективно борються з корупцією. У воєнних умовах антикорупційні інституції й далі функціонують, проте були змушені обмежити свою діяльність. Повномасштабну роботу відновлять після стабілізації ситуації.

Включення України до унійної співпраці у галузі енергетики й безпеки

Як слушно зауважують у своєму рапорті Кай-Олаф Ланґ і Пйотр Бурас, закорінення України в європейській родині може здійснюватися без фанфар також у сфері спільного ринку, однак існують ще дві, не менш важливі, сфери поступової секторної інтеграції, а саме енергетична й безпекова політика⁵.

Від 2017 року Україна готувалася до відключення від старої радянської енергетичної мережі і синхронізації з європейською системою, щоб збільшити свою безпеку і розширити торгівлю з іншими європейськими країнами. Повну синхронізацію було заплановано на 2023 рік, передбачено вступні тестування взимку й влітку 2022 року.

Перша планована перевірка мала стартувати 24 лютого. Оскільки того дня Росія розпочала інвазію, Київ попросив про аварійну синхронізацію з європейськими промисловими лініями, що діють під егідою Європейської мережі електроенергетичних промислових систем (European Network of Transmission System Operators, ENTSO-E)⁶.

Понад два тижні Україна боролася, щоб підтримати роботу українських атомних і теплових електростанцій у воєнних умовах, щоб запобігти колапс промислової системи. Ризикуючи життям, відважні працівники українського енергетичного сектору підтримували критичну інфраструктуру, водночас борючись за здійснення мрії про інтеграцію зі спільним європейським ринком.

16 березня Україна синхронізувалася з європейською енергетичною системою в аварійному режимі, що уможливило подальшу інтеграцію зі спільним ринком енергії. Нині вся інфраструктура України перебуває під безнастанною загрозою, бо зазнає бомбардувань та обстрілів, цілком постійних атак є також інші об'єкти критичної інфраструктури України. Включення України до енергетичного союзу ЄС мало б стати результатом зміцнення енергетичної безпеки як України, так і ЄС. Величезне значення мав би регулярний діалог на тему енергетичної безпеки з партнерськими державами на міністерському рівні.

⁵ Там само.

⁶ *Continental Europe successful synchronisation with Ukraine and Moldova power systems*, Entsoe, 16.03.2022, <https://www.entsoe.eu/news/2022/03/16/continental-europe-successful-synchronisation-with-ukraine-and-moldova-power-systems/>.

Війна Росії проти України довела до катастрофи, з якої треба буде виходити все наступне десятиліття (за умови, що припиняться воєнні злочини), але також справила, що в державах ЄС зміцніло усвідомлення необхідності незалежнення від російських енергоносіїв до кінця цієї декади.

В цих умовах подальша інтеграція з унітарним ринком електричної енергії, зокрема за посередництвом плану RePowerEU⁷, напевно матиме стабілізаційний вплив на спільну безпекову політику ЄС, оскільки Україна ввійде до складу трьох планованих коридорів імпорту водню. Постанови Плану допомоги і відбудови України сприятимуть диверсифікації українського енергетичного ринку, доводячи процес демонтажу донедавної системи до логічного кінця і наближуючи Україну до реалізації цілей Європейського Зеленого ладу.

Крім того, з огляду на війну Росії проти України, ЄС і країни-члени порушили кілька «використаних на камені» засад і зробили кроки, які в нормальних умовах зіткнулися би з рішучим спротивом. Зокрема вперше в історії ЄС прийнято рішення про фінансування постачання смертоносної зброї до третьої країни (в рамках проєкту European Peace Facility), посилення співпраці в оборонному секторі із врахуванням нових загроз, відкриття перспективи членства після років утоми від розширення, приведення в дію Директиви про тимчасовий захист 2001 року і надання українським біженцям права на тимчасове перебування на теренах ЄС.

Стратегічний компас ЄС, найважливіша спроба гармонізації оборонних і безпекових цілей всіх 27 країн-членів, на початку згадує про війну, однак ця програма постала перед вибухом війни, а отже неповною мірою відображає актуальний стан⁸. Оскільки воєнні злочини тривають, убивають цивільних, тисячі людей зазнають викрадення і тортур — цю стратегію належить змінити так, щоб збільшити роль ЄС як гаранта безпеки й геополітичного суб'єкта.

На особливу згадку заслуговують безпрецедентні дії ЄС задля відважнішого включення України до політики безпеки ЄС, які розпочинають тривалий процес, що виходить поза одиничну реакцію на теперішню кризу. Ще до вибуху війни Україна розпочала переговори про включення до проєктів постійної структурної співпраці (The Permanent Structured Cooperation, PESCO). Головні наслідки війни матимуть структурний характер — держави ЄС муситимуть призначити більші кошти на енергетичну безпеку й оборону.

Тим-то надзвичайно важливо було б включити Україну до PESCO⁹ (Європейська рада встановила загальні умови, на яких треті держави можуть бути запрошені до участі в окремих проєктах PESCO). У середньотерміновій перспективі це сприяло би більшій інфраструктурній когерентності, а отже принесло б користь усім сторонам.

Ініційоване Німеччиною і Польщею Партнерство задля Розширення, будучи опосередкованим кроком на шляху України до ЄС, охоплює згадані галузі і може бути консенсуальною розв'язкою, яка дає можливість обійти проблему «втоми від розширення», а водночас надає нового імпульсу для зміцнення геополітичної ролі ЄС.

7 *REPowerEU Plan*, Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 18.5.2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022DC0230&from=EN>.

8 *A Strategic Compass for the EU*, https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence-1_en.

9 Рішення Ради (CFSP) 2020/1639 від 5 листопада 2020 року: Official Journal of the European Union, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2020/1639/oj>.

Кандидатський статус України в основі мирного проєкту співіснування в Європі

Україна йде шляхом до інтеграції з ЄС від часу повалення у 2014 році проросійського режиму Віктора Януковича. Уряд роками систематично вводить політичні й економічні реформи, що мають підтримку ЄС. У 2022 році планується ухвалення 92-х законів і 55-ти проєктів законів, що наблизять Україну до мети, якою є конвергенція з ЄС¹⁰. Подальше секторне зближення як вступ до повного членства й інвестиційний план відбудови значною мірою вплинуть на повернення миру в регіоні.

Війна Росії з Україною була запланована як прелюдія удару в об'єднану Європу. Поглиблення інтеграції становило б дуже сильну відповідь на ці дії.

ЄС повинен перестати дивитися на політику розширення як на процес суто технократичний, оскільки російське вторгнення в Україну надало розширенню геополітичного характеру.

Альтернативні підходи щодо розширення можуть зосередитися на поглибленні секторної інтеграції у різних галузях як вступному кроці перед виконанням з боку України критеріїв членства. Як сильний елемент у цьому контексті може послужити поглиблення мобільності робочої сили, бо це ще більше зв'яже Україну з ЄС.

10 Україна на 63% виконала Угоду про асоціацію з ЄС — Шмигаль, 5.06.2022, УКРІНФОРМ, <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3392395-ukraina-na-63-vikonala-ugodu-pro-asociaciu-z-es-smigal.html>.

Марина Ярошевич

Як уникнути розчарування?

Європейський Союз позиціонує себе як найпотужніше політико-економічне об'єднання не лише на європейському континенті, але й далеко поза його межами. Певний час ЄС був найбільшою світовою економікою¹. Втім, ситуація змінилася з виходом Великої Британії з її 2,7-трильйонною економікою з ЄС у 2020 році. Попри цю значну зміну, згідно з WorldData.info за 2021 рік, із 50-ти найбагатших країн світу за рівнем валового внутрішнього продукту (ВВП) 15 є членами Європейського Союзу. В іншому розрізі, сукупний ВВП ЄС за 2021 рік становить 14,45 трильйонів євро, що на сьогоднішній день робить його третьою за економічною потугою силою у світі після США² та Китаю³.

Значний успіх Європейського Союзу як об'єднання демократичних держав із ринковою економікою пояснюється сукупністю чинників, основними з яких є прагнення до встановлення та впровадження високих стандартів щодо належного врядування, верховенства права, захисту прав людини у політичній площині, а також забезпечення вільного пересування людей, товарів, послуг та капіталу в економічній площині. І хоча останніми роками певні члени ЄС кидають

1 *27-member bloc's GDP falls behind that of China in 2021, EU data shows*, „Global Times”, 1.02.2022, <https://www.globaltimes.cn/page/202202/1250282.shtml> [тут і далі: доступ 4 липня 2022].

2 У 2021 році ВВП США зріс порівняно з минулим роком до близько 22,99 трильйони доларів.

3 У 2021 році ВВП Китаю становив близько 17,46 трильйонів доларів США.

виклик системі ЄС, порушуючи взяті на себе зобов'язання, за час існування блоку до нього приєднались 22 країни, а вийшла лише одна. Отож можемо констатувати, що ЄС десятиліттями не втрачав своєї привабливості для сусідніх держав, аж поки до нього не увійшли всі охочі держави, які змогли задовольнити критерії членства. З виходом Великої Британії, ЄС утратив не тільки одного зі своїх основних членів-контрибуторів, що підважило Союз економічно, але й певною мірою візію того, як забезпечити свій сталий розвиток без інших вагомих політичних втрат.

На столі опинилися десятки опцій, від створення Федеративних штатів Європи до Союзу різних швидкостей і аж до «фортеці Європи», що «тримає оборону» перед приєднанням нових «слабких» членів, які можуть надалі послабити блок економічно й політично. Втім, хай як би деяким державам-членам ЄС хотілося відгородитись від амбіцій і проблем решти світу, ЄС — занадто велика потуга, аби стояти осторонь світових геополітичних та економічних процесів.

Тому логічним, вчасним і доречним видається питання того, яка з уже існуючих чи нових опцій могла би бути оптимальною як для самого ЄС, так і третіх країн, з якими він взаємодіє. Годі шукати на нього просту або швидко відповідь хоча б тому, що сусідні держави дуже строкаті за своїм політичним, економічним і соціальним устроєм, розміром територій, чисельністю і густотою населення, а головне — амбіціями у відносинах з Європейським Союзом.

Отож, у цьому коментарі обмежимося розмірковуванням над подальшим розвитком взаємовідносин ЄС та України у контексті повномасштабного вторгнення російської федерації на останню на початку 2022 року. Побічно політика ЄС щодо України корелює також з його відносинами з Молдовою і Грузією, адже всі три держави є підписантами Угод про асоціацію (УА), включно з поглибленими та розширеними зонами вільної торгівлі, й утворюють Асоційоване тріо у рамках Східного партнерства. Але автоматичності у застосуванні того самого підходу не може бути через згадані чинники, а також активні бойові дії в Україні і далекосяжні наслідки війни, з якими доведеться мати справу Україні по її закінченні.

Отже, рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в Європейському Союзі і його збереження за умови виконання Україною семи вимог було прийняте Європейською радою у червні 2022 року. Держави-члени ЄС проявили неабияку солідарність, аби «ризикнути» пообіцяти доєднання до свого «клубу» країні, що знаходиться у стані війни через зовнішню агресію. З іншого боку, багатьом зрозуміло, що надання статусу кандидата — це лише політичний жест. Надалі він може або перерости у практичну площину, якщо Україна виконає додатково висунуті вимоги і євроінституції приймуть рішення про відкриття переговорів щодо членства, або залишитись пустою обіцянкою і джерелом фрустрації та розчарувань через брак прогресу, як це вже трапилося з країнами Західних Балкан. Очевидно, що бажання бачити поступальний рух спонукає лідерів окремих держав-членів ЄС і представників експертного середовища шукати варіанти, які задовольнили б усі сторони. Однією з таких пропозицій є Партнерство задля Розширення, що має надати новий імпульс політиці розширення Європейського Союзу, проте це не повинно стати ані заміником, ані гарантією політики розширення. Слушна у своїй суті, через охоплення трьох важливих складових (відбудова і спільний ринок; енергетична безпека і зелена трансформація; безпека і політична співпраця), ця пропозиція є, однак, проблематичною на концептуальному рівні.

Ставлячи собі за мету задоволення як проінтеграційно налаштованих, так і євроскептичних держав-членів ЄС, Партнерство задля Розширення ніби створює комфортні і прийнятні для всіх сторін перспективи. Втім, досвід політики Східного партнерства свідчить, що пошук серединного

шляху все одно залишає невдоволення як у більш амбіційних партнерів — браком змістового наповнення ініціативи, так і в менш зацікавлених сторін рівнем очікувань ЄС чи зобов'язань, які Союз накладає на партнерів. Отож, сприяння поглибленню відносин і наближенню до норм і практик ЄС без чіткої фіксації кінцевого результату адресати сприймають за відсутність чіткого бачення ЄС свого власного майбутнього, а також готовності до надання конкретних перспектив членства аспірантам. Тому хай яку назву носила б чергова зовнішньополітична ініціатива ЄС, якщо її фінальною метою не буде надання членства для європейських країн, які виявили таке бажання, згідно зі статтею 49 Лісабонського договору, вона викликатиме роздратування. Для такої держави як Україна долучення до нової ініціативи як проміжного етапу до потенційного членства після отримання багатостраждального статусу кандидата на фоні кровопролитної війни буде взагалі образливим. Україна вже дев'ятий рік поспіль платить найвищу ціну — людські життя — за свій європейський вибір. Останні місяці повномасштабного вторгнення українська держава дослухається до палких промов європейських лідерів про власну підтримку і солідарність. Наразі політичне керівництво держави також очікує, що це буде не «пустий звук», підкріплений подачками у вигляді макрофінансової допомоги на повоєнну відбудову і реформи, а глибокий і змістовний щоденний діалог по суті справи. Цей діалог уже має визначені параметри і називається «переговори про розширення». Так, критерії членства в ЄС є вимогливими, а процес затягнутий. Але, як уже було зазначено, по-перше, український народ платить надвисоку ціну з власної доброї волі, по-друге, українське керівництво готове до впровадження необхідних реформ у максимально стислі строки за обставин, що склалися, а по-третє, критерії членства і так з часом дуже видозмінювалися, пристосовуючись під кожен раунд розширення, тому немає необхідності у створенні додаткових механізмів, які лише далі ускладнювали та затягували би процес. Досить буде лише обмежитись переглядом критеріїв членства, виходячи з сучасних українських реалій.

За всі роки євроінтеграційного шляху українці змирилися з думкою про складність та довготривалість процесу приєднання до ЄС. Водночас, не тільки не втратили сподівань його подолати, а й зміцнили переконання у правильності вибраного шляху, про що свідчать опитування суспільної думки останніх років і героїчний спротив російським окупантам. Одним словом, Україна визначилась і працює в міру можливостей над необхідними реформами.

Тепер справа за Європейським Союзом. Замість створення нових проміжних механізмів між Угодою про асоціацію, кандидатством і членством, ЄС завдяки потужному українському стимулу має нагоду на власну внутрішню реформу. Серед вартих уваги пропозицій особливо цінною, хоча і найбільш складною, видається інституційна зміна у формі прийняття нового договору або внесення змін у чинний Лісабонський. Коли рішення про розширення неодмінно залишатиметься справою, яка вимагатиме однастайності, є сподівання, що буде знайдено консенсус, аби перейти до системи кваліфікованої більшості у зовнішній політиці, а саме у спільній зовнішній і безпековій політиці. На початкових етапах українського руху до членства цього було би досить, щоб забезпечувати Україні необхідну на всіх етапах різносторонню підтримку за рахунок більш оптимістично налаштованих і спроможних країн у сфері безпеки. Що стосується енергетики, Україна вже є членом Європейського енергетичного союзу. Коли мова йде про відбудову і спільний ринок, Україна вже має зону вільної торгівлі з ЄС. На черзі — «промисловий безвіз», а також перегляд квот і тарифів, відповідно до положень УА, без необхідності створення принципово нових умов торгових відносин між двома сторонами.

Зрозуміло, що в кожній державі є свої найближчі союзники, готові взяти лівову частку зобов'язань із просування інтересів партнерів через історичні зв'язки, географічну й ментальну

близькість народів чи елементарні безпекові міркування. Завдання полягає у тому, щоб «розв'язати цим країнам руки», не чекаючи, поки готовність підтримувати певну країну буде домінуючою серед усіх членів Євросоюзу. У цьому розрізі слушною виглядає пропозиція дозволити очолити цей процес саме Німеччині та Польщі. Через сформовану компетенцію французького керівництва з огляду на залучення у Нормандський формат, а також амбіцій французького президента на фоні його переобрання на другий термін і очолення Францією Ради ЄС у першому півріччі 2022 року, не зайвим було би розглянути її долучення у формі ще одного двигуна українського членства. Втім, така пропозиція містить у собі й низку небезпек, пов'язаних із французькою поступливістю російським інтересам. Отож, європейські очільники українського вступу в ЄС мають бути виваженими, надійними та принциповими для уникнення ситуації з подвійними стандартами.

Підсумок: зміст ініціативи Партнерства задля Розширення визначає правильні пріоритети на шляху набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі. На концептуальному рівні цей процес також указує у правильному напрямку на Польщу й Німеччину як потенційних його очільників. Утім, виокремлення передбачених Партнерством напрямків в окрему політику, що стане проміжною ланкою між кандидатством і членством для таких країн, як Україна, є недоречним. Це згає дорогоцінний час і відтягне увагу від головного — обопільного бажання сторін бачити Україну готовою стати повноправним членом Європейського Союзу.

Олександра Булана

Яким є шлях до Європейського Союзу?

Вступ України до ЄС — це прагнення українського народу, яке вже багато років визначає українську зовнішню політику. Підтримка цієї ідеї є настільки сильною, що призвела до Революції Гідності 2013–2014 років. В умовах війни підтримка членства у ЄС тільки зростає, і станом на червень 2022 року 86% українців підтримують вступ України до ЄС¹. Тому Україну та її політичних лідерів навряд чи влаштують якісь альтернативи — «замінники» повноцінного членства в ЄС.

Водночас годі очікувати, що шлях до ЄС для України буде пройдено швидко. Згідно з позицією Єврокомісії та рішенням Європейської ради, до старту переговорів про вступ України до ЄС Україна має виконати сім пунктів вимог щодо важливих реформ.

Перший огляд виконання цих вимог Єврокомісія планує на кінець 2022 року. Однак імовірність їх виконання в повному обсязі до кінця року є невисокою. По-перше, вимоги, пов'язані з прийняттям нового законодавства, вимагають залучення до обговорення громадянського суспільства та стейкхолдерів, що в умовах війни не завжди можливо. Крім того, для реформування Конституційного Суду та зміни законодавства щодо національних меншин, можливо, знадобиться висновок Венеційської комісії, а це вимагає часу. Тому за найбільш оптимістичним сценарієм відкриття переговорів розпочнеться за рік, якщо не виникне потреби у виконанні інших

¹ Тринадцять загальнонаціональне опитування: зовнішньополітичні орієнтації (18–19 червня 2022), Соціологічна група «Рейтинг», https://ratinggroup.ua/research/ukraine/trinadcatyy_obschenacionalnyy_opros_vneshnepoliticheskie_orientacii_18-19_iyunya_2022.html [тут і далі: доступ 4 липня 2022].

попередніх умов. Тобто початок переговорів про вступ до ЄС на даний момент невизначений. Відповідно, важко визначити й орієнтовні терміни готовності країни до повноцінного членства в Євросоюзі.

Несправедлива й неспровокована війна, розпочата росією², зробила Україну дуже вразливою в багатьох аспектах. Україна потребує не тільки військової підтримки, але й фінансової, логістичної, створення сприятливих умов для українського бізнесу тощо. В цьому аспекті складно не погодитися з дослідженням Пйотра Бураса та Кая-Олафа Ланґа про те, що додатковий механізм залучення до єдиного європейського ринку ще до повноправного членства був би для України корисним.

Питання в тому, яким має бути механізм цього залучення. Угода про асоціацію від 2014 року була важливим інструментом реформ в Україні. Але її ефективність не завжди відповідала очікуванням. Деякі з реформ, передбачених Угодою, в силу різних причин так і не були розпочаті. Зокрема через те, що проводити комплексну і складну (а подекуди й непопулярну серед населення) адаптацію законодавства до *acquis* ЄС було непросто в умовах, коли європейські перспективи були невизначені. Статус кандидата в члени ЄС має це змінити і стимулювати прогрес у проблемних секторах.

Угода про асоціацію повинна виконуватися й надалі, оскільки в умовах проміжного етапу між наданням статусу кандидата в члени ЄС та стартом переговорів вона залишається головним орієнтиром для подальшого проведення євроінтеграційних реформ. В окремих секторах ми спостерігаємо прогрес у виконанні Угоди навіть в умовах війни. Серед них:

- Україна отримала позитивний висновок Генерального директорату з питань оподаткування та Митного союзу Європейської комісії (DG TAXUD) щодо можливості приєднання до Конвенції про процедуру спільного транзиту (NCTS) й очікує приєднання вже до кінця 2022 року;
- енергосистему України повністю синхронізовано з європейською енергомережею ENTSO-E³, у квітні 2022 року «Укренерго» отримало статус «члена-спостерігача» ENTSO-E⁴, а також погодило відновлення експорту електроенергії до ЄС⁵;
- ратифіковано Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами.

Для України доступ до спільного європейського ринку товарів і послуг нині має надзвичайно важливе значення. Війна дуже обмежила логістичні можливості для торгівлі українськими товарами, залишивши для цього тільки західний кордон. Саме тому торгівля з ЄС і транзит товарів територією ЄС набуває критичного значення для української економіки.

Для поглиблення співпраці з ЄС Україна має продовжувати євроінтеграційні реформи. Угода про асоціацію вже закладає інструменти для поглиблення кооперації, які мають для України

² Написання авторки (ред.).

³ *Енергосистему України повністю синхронізовано з європейською енергомережею ENTSO-E*, Укренерго, <https://ua.energy/integraciya-do-entso-e/energosityemu-ukrayiny-povnistyu-synhronizovano-z-yevropejskoju-energomezheju-entso-e/>.

⁴ *«Укренерго» отримало статус «члена-спостерігача» ENTSO-E*, Укренерго, <https://ua.energy/integraciya-do-entso-e/energosityemu-ukrayiny-povnistyu-synhronizovano-z-yevropejskoju-energomezheju-entso-e/>.

⁵ *ENTSO-E погодило поетапне розширення експорту української електроенергії в Європу*, Укренерго, <https://ua.energy/zagalni-novyny/entso-e-pogodylo-poetapne-rozshyrennya-eksportu-ukrayinskoyi-elektroenergiji-yevropu/>.

важливе значення. Серед них можливість укласти Угоду про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (Угода АСАА), долучення до єдиного цифрового ринку, інтеграція до європейської транспортної мережі TEN-T та інші.

Реалізація цих реформ у військовий час може бути ускладнена. Наприклад, удосконалювати інфраструктуру контролю якості товарів, що потрібно для Угоди АСАА, під час війни майже неможливо не тільки через брак ресурсів, але й безпосередньо через бойові дії (наприклад, один із найбільших метрологічних інститутів України ДП «Харківстандартметрологія» знаходиться в місті Харкові, яке щодня потерпає від артилерійських обстрілів).

Окрім інструментів співпраці, передбачених Угодою про асоціацію, для України було б надзвичайно важливо долучитися вже зараз до деяких інструментів ЄС, доступних для країн-членів. І в цьому ми підтримуємо авторів дослідження у їхньому баченні Партнерства задля Розширення. Враховуючи структуру економіки, для України важливим було б залучення до спільної сільськогосподарської політики ЄС (*common agricultural policy*) та отримання доступу до відповідних фондів ЄС. Також ще до безпосереднього вступу доцільно розглянути можливість долучення України до митного союзу з ЄС.

Україна має бути залучена до європейської кліматичної політики. До війни очікувалося, що український експорт зазнає значного негативного впливу від СВМ (Carbon Border Adjustment Mechanism). Понад 17% українського експорту до ЄС підпадало б під цей механізм. Однак війна має дуже серйозний вплив на економіку України та дещо змінила цю ситуацію. Після окупації росією Маріуполя і руйнування двох великих металургійних заводів ПрАТ «ММК імені Ілліча» та ПрАТ «МК „Азовсталь”» (які виробляли 30% української металургійної продукції) експорт чорних металів до ЄС скоротиться.

Енергетика, яка також мала зазнати впливу від СВМ, теж змінилася. Міністерство енергетики повідомило, що 8 червня частка вуглецево нейтральної енергії в енергобалансі досягла 87,4%⁶. І це при тому, що виробництво відновлюваної енергії обмежується регулятором через низький попит. Попит на електроенергію в Україні через війну скоротився приблизно на 30%. Це пов'язано як зі скороченням виробництва, так і з переміщенням населення. Бойові дії пошкодили низку електростанцій в Україні (повністю знищена Охтирська ТЕЦ, втрачений контроль за Луганською ТЕС, пошкоджена Вуглегірська ТЕС тощо), закриті порти й обмежена логістика створюють труднощі з доставкою вугілля на електростанції. Скорочення споживання та зростання частки вуглецево нейтральної енергії дозволяє Україні будувати амбітні плани з нарощування експорту до ЄС.

Завершення бойових дій та початок відновлення економіки призведе до збільшення споживання електроенергії. Післявоєнне нарощування її виробництва доцільно здійснювати за рахунок вуглецево нейтральних джерел енергії. Тому весь процес відбудови України повинен відбуватися в контексті європейської кліматичної політики. Відбудова як промислових об'єктів, так житлових будинків і цивільної інфраструктури повинна відбуватися з урахуванням сучасних технологій з акцентом на енерго- й ресурсоефективність.

6 *Війна РФ проти України: енергетичний вимір*, DiXi Group alert (станом на 12:00 10 червня), https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2022/06/vijna-rf-proty-ukrayiny_2022_06_10_ua.pdf?fbclid=IwAR2rcBnAEIfmCwyUSu1Wc4UAWtsEBPaaz17IG6LQChByzUMQY3tn94ejhiU.

Отож, зелена трансформація економіки України — це не тільки євроінтеграційне завдання, а й одне з ключових завдань повоєнної відбудови та відновлення.

В контексті безпекової співпраці не можна очікувати, що Україна буде «простим» членом для ЄС. Незалежно від того, чим закінчиться російсько-українська війна, в безпековому плані загрози для України будуть актуальними ще довго. Мало того, очевидно, що безпекові загрози вже в цей момент актуалізовані і для дійсних членів ЄС (погрози Литві з боку росії⁷). Тому адаптація безпекової політики ЄС до наявних викликів та поглиблення співпраці в цьому напрямку набуває небаченої за часи існування об'єднання актуальності. І те, як в ЄС буде розвиватися безпекова політика, матиме серйозний вплив на процес вступу України до ЄС. У кожному разі подальша інтеграція України та ЄС у безпекових питаннях надзвичайно важлива для обох сторін.

Ідея Партнерства задля Розширення, викладена в дослідженні, є дуже цікавою. Процес вступу до ЄС може тривати роками, а вигоди від розширеної кооперації між Україною та ЄС можна отримувати раніше. Інтеграція України та ЄС буде вигідна обом сторонам як в економічному, так і безпековому вимірах, тому будь-які кроки, які дозволять пришвидшити цей процес, мають вітатися.

---

7 Will the Kaliningrad Crisis Lead to War?, <https://foreignpolicy.com/2022/06/24/kaliningrad-russia-lithuania-crisis-lead-to-war/>.

Віталій Портников

Безпека, відродження, реформи

Надання Україні та Республіці Молдова статусу кандидатів у члени Європейського Союзу відбулося в обставинах, які важко було уявити ще кілька місяців тому. Ці обставини змінили саму архітектуру європейської безпеки, саме майбутнє континенту. Ще недавно важко було собі уявити, що країна, яка пережила дві світові війни, атакуватиме державу, на території якої відбувалося багато пам'ятних битв цих воєн. Але сьогодні це політична реальність. І на цю реальність доведеться реагувати.

Я згоден із тим, що статус кандидата у члени Європейського Союзу для України та Молдови — насамперед крок символічної підтримки. Але ця символічна підтримка є дуже серйозною, тому що вона визначає вектор подальшого розвитку. Сам підхід до кандидатства для України й Республіки Молдова та європейської перспективи для Грузії свідчить про те, що Європейський Союз починає відмовлятися від хибного уявлення про пострадянський простір, яке містилося у програмі Східного партнерства, бо до участі в цій програмі були запрошені як країни, спрямовані на європейську інтеграцію, так і держави, які, в принципі, про неї не замислювалися. Що поєднувало всі ці держави в очах європейців? Те, що вони були колишніми радянськими республіками, чи те, що так опосередковано визнавалася їхня приналежність до російської сфери впливу? У радянському політичному словнику такий підхід визначався терміном «колгосп». Хай це буде «колгосп» чи «Ноїв ковчег», але лише з початком російської війни проти України краху зазнала вся політика сусідства Європейського Союзу, також програма Східного партнерства. Тепер час інших ініціатив, тим-то такою цінною є пропозиція Партнерства задля Розширення.

Принаймні це план, який має конкретних адресатів. І ми в Україні зацікавлені, щоб до нашої європейської інтеграції ставилися саме як до конкретного й реалістичного, а не символічного проєкту. Думаю, це цілком очевидно.

Однак найперше, що треба зрозуміти, коли думаємо про таку ініціативу — це те, що вона може відбутися лише у випадку, якщо держави, яким запропоновано кандидатський статус, зберуться на політичній карті світу. Як мудро зауважив після рішення Європейської ради депутат парламенту Молдови, політолог Оазу Нантой, його країна обов'язково приєднається до Європейського Союзу, якщо тільки Росія її не захопить. Те саме можна сказати і про Україну. Ми у розпалі виснажливої війни, метою якої є знищення нашої держави. І якщо Владіміру Путіну вдасться здійснити свої плани, то, звісно, ні Україна, ні Молдова не стануть членами Євросоюзу. Вони будуть просто регіонами Російської Федерації.

Але давайте розраховувати, що Захід надасть Україні необхідну підтримку і нам вдасться вигнати агресора зі своєї території. Звичайно, після закінчення військових дій Україна залишиться країною без значної частини своєї економіки та населення. При цьому велика ймовірність того, що війна завершиться без підписання будь-яких домовленостей між сторонами — тобто, простіше кажучи, очікуванню нової війни, не менш руйнівної та кровопролитної. Якою буде у цьому випадку політика ЄС? Як здійснювати економічну допомогу Україні? Як залучати інвестиції? Як домагатися відповідності європейським стандартам? Мені здається, що треба діяти дуже просто. Допомогати так, начебто мирний час уже настав, але трактувати питання безпеки як один із головних пріоритетів розвитку. Україна, якщо вона не стане членом НАТО, все одно залишиться особливим кандидатом у члени ЄС, де головним завданням найближчих років буде питання виживання. І тому європейська політика щодо України та Молдови має будуватися на трьох китах — безпека, допомога, реформи.

Якщо Німеччина та Польща візьмуть на себе головну роль у підтримці майбутньої європейської інтеграції України, вони повинні усвідомлювати складність і делікатність такої місії. До речі, відразу обмовлюся, що я вважаю: учасників такої ініціативи має бути все ж таки не двоє, а троє. Зважаючи на те, що ми говоримо про дві країни-кандидатки, важливо було б залучити до участі у подібній ініціативі Румунію як країну, яка особливо зацікавлена в європейській інтеграції сусідньої Молдови. Тільки об'єднання зусиль Німеччини, Польщі і Румунії зробить процес європейської інтеграції України та Республіки Молдова процесом, у якому братимуть участь справді зацікавлені сторони. Крім того, я переконаний, що вирішення питань пострадянської безпеки неможливе без надання кандидатського статусу Грузії, народ якої першим став жертвою російського нападу ще у 2008 році. І коли ми говоримо про Грузію, і коли ми говоримо про Боснію та Герцеговину, варто поставити запитання — невже для того, щоб потурбуватися про статус кандидата в члени ЄС, обов'язково потрібна війна? Що ж, не треба сумніватися — ЄС розплатиться за свою обережність та відсутність стратегічного бачення. Путін цю війну обов'язково розв'яже — і на Кавказі, і на Балканах.

Нагадування про Грузію та Боснію — аж ніяк не відхід від теми розмови. Це нагадування про те, що питання безпеки на континенті має вирішуватись комплексно. І у випадку з Україною, і у випадку з Молдовою, і у випадку з Грузією, і у випадку з Боснією ми маємо справу з країнами, які хотіли б стати частиною європейської сім'ї — але питання про їхню територіальну цілісність і саме їх існування досі не вирішено. Війна Росії проти України — це лише початок кризових процесів. Якщо Кремль не вдасться зупинити, найближчі десятиліття будуть роками воєнних конфліктів та руйнівних криз навіть не в Європі — в Євразії.

Тому цю чудову ініціативу, яку нам пропонують, слід розглядати і як ініціативу, яка може бути однаково актуальною для мирного і воєнного часу. Проте як ініціатива воєнного часу вона має бути опрацьована з розумінням тієї реальності, в якій усім нам належить перебувати найближчими роками, я б сказав — у найближчому майбутньому.

Партнерство задля Розширення — це стратегія допомоги і реформування країн, які вже вирішили питання свого виживання та безпеки. Але який буде підхід, якщо ці питання не будуть вирішені найближчими роками, а то й десятиліттями? Зрештою, кризі навколо Придністров'я вже 30 років, Крим і Донбас окуповані вісім років. Заморожувати європейську інтеграцію й задовольнятися «почесним» статусом кандидата для колишніх радянських республік? Це більш ніж реальний підхід, з огляду на досвід країн Західних Балкан. Або все ж таки реформувати сам Європейський Союз як організацію, яка має прийти до нових підходів у питаннях безпеки, яка має зрозуміти, що нове розширення визначає тепер не межі ЄС, а кордони Європи як такої, якщо завгодно — кордони наших цінностей.

Саме в цьому й полягає важливе значення того рішення, яке ухвалено стосовно України та Республіки Молдова. Росія демонструє зневагу, навіть відверту ненависть до тих цінностей, на яких базується сучасна європейська цивілізація. Цінностей, які були вироблені на досвіді двох світових воєн і пов'язані з повагою до прав особистості, до людського життя. Тому тепер кордон цивілізованого світу пройде насамперед там, де вдасться зберегти і відновити український державний суверенітет, а також там, де проляже новий кордон Європейського Союзу. І цей кордон не буде просто лінією на карті. Цей кордон доведеться оберігати. Цей кордон доведеться захищати. Можливо, на цьому кордоні знову доведеться вмирати. Та якщо європейці до цього не готові — значить, нам доведеться визнати крах європейської ідеї як такої. І зрозуміти, що якщо «нового» кордону Європейського Союзу не буде, якщо Росія переможе і доб'ється свого, тоді європейцям доведеться вмирати на «старих», нинішніх кордонах ЄС. Це саме те, що потрібно зрозуміти громадянам Німеччини та Польщі, коли вони думають про майбутнє європейське розширення. Приєднання до ЄС таких країн, як Україна та Молдова, збільшить наші спільні шанси вижити та захиститися. Ось чому, коли ви допомагаєте нам — ви допомагаєте собі. Ось чому Партнерство задля Розширення — це наша спільна ініціатива.

Вікторія Бойко — д-р, експертка з інтеграції України з ЄС та кібернетичної/інформаційної безпеки Національного інституту стратегічних досліджень у Києві. Раніше була політичною і юридичною радницею парламентської експертної групи з європейської інтеграції.

Олександра Булана — д-р економіки, аналітикиня в Українському центрі європейської політики (UCERP), незалежному аналітичному центрі у Києві. Обсяг її зацікавлень охоплює рух України у бік Європейського Союзу та євроінтеграційні реформи, податкову і митну політику.

Михайло Пашков — д-р філософії, співкоординатор програми закордонної політики і міжнародної безпеки міжнародного Центру Разумкова, автор понад 50-ти наукових публікацій. У минулому головний консультант аналітичної служби Ради національної безпеки і оборони України, працював також у наукових осередках Національної академії наук України та як дипломат (перший секретар) у Посольстві України в Російській Федерації.

Віталій Портников — український публіцист, письменник і журналіст. Член українського ПЕН-Клубу. Автор аналітичних публікацій в українських та російських виданнях на політичну й історичну тематику. Колишній член наглядової ради Національної суспільної телерадіокомпанії України. У 2013 році учасник Євромайдану, член Загальноукраїнського об'єднання «Майдан». Автор і телеведучий інформаційно-аналітичних програм українського телебачення. Автор книжок: *Евора, Тюрма для янголів, Богородиця у синагозі, Дзвони Майдану, Чому Медведєв?*

Марина Ярошевич — очільниця напрямку адвокації незалежної громадянської медійної платформи „Promote Ukraine” у Брюсселі, а також директорка програми «ЄС і Україна» в Раді закордонних справ „Ukrainian Prism”. Раніше працювала для німецького політичного фонду в Україні, а також для Міністерства закордонних справ України під час головування України в Організації з безпеки і співробітництва в Європі 2013 року.

**Фонд ім. Стефана Баторія/
Fundacja im. Stefana Batorego**

Sapieżyńska 10a
00-215 Warszawa
tel. (48-22) 536 02 00
faks (48-22) 536 02 20
batory@batory.org.pl
www.batory.org.pl

Тексти доступні за ліцензією
Creative Commons. Визнання авторства
на тих самих умовах.
3.0 Polska (CC BY SA 3.0 PL)

Переклад і редагування: Наталка Римська
Коректа: Катерина Сень
Варшава 2022
ISBN 978-83-66544-70-3